

Preexistensens natur i Nya testamentet

Anthony F. Buzzard

Bibelcitaten från Svenska Folkbibeln om inget annat anges.

Preexistensens natur i Nya testamentet är kapitel VII i boken *The Doctrine of Trinity, Christianity's Self-Inflicted Wound* av Anthony F. Buzzard och Charles F. Hunting. Se också www.restorationfellowship.org

Översättning: Eivor Alpsten (med tillstånd av författaren) 2009-02-10

Utgiven av Messianska Föreningen Shalom (MFS)

Sättning och omslag: Tibor och Johanna Urban

Typsnitt: Garamond Premier Pro 12/16

Tryckt: Solveigs Tryckeri, Skara, Sverige, 2009

Svensk copyright © Eivor Alpsten och Messianska Föreningen Shalom

ISBN: 978-91-633-4984-3

Preexistensens natur i Nya testamentet

Anthony F. Buzzard

”Helig ande skall komma över dig ... Därför skall barnet kallas heligt och Guds Son – ängeln Gabriel – (Luk 1:35, Bibel2000)

Inom den kristna traditionen har Nya testamentet länge lästs genom de senare kyrkliga trosbekännelsernas prisma ... Att tala om Jesus som Guds Son hade en mycket annorlunda betydelse under det första århundradet jämfört med det som det haft alltsedan kyrkomötet i Nicea (325 vår tideräkning, v.t.). Talet om Jesu preexistens bör troligen i de flesta fall, kanske i alla, förstås så som de judiska läsarna uppfattade begreppet preexistens i Torahn för att ge uttryck åt det eviga gudomliga syftet som skulle uppnås genom honom, inte att han preexisterade som person.¹

De traditionella kyrkorna har tagit ställning för en viss lära om Jesus, men specialister på tidigt kristet tänkande ifrågasätter de resonemang genom vilka man kom fram till läran om en treenig Gud. Nytestamentliga teologer frågar om Nya testamentet alls lär ut den, och historiker förvånas över klyftan mellan Jesus själv och fullt utvecklade kristendom. Dessa frågor är mycket oroväckande för de innebär att kristendomen kanske är i ett värre tillstånd än man tänkt. I verkligheten kanske det inte finns en hållbar struktur som bara behöver moderniseras utan man kanske är i behov av en radikal rekonstruktion ... Nya testamentet påstår aldrig att uttrycket ”Guds Son” betyder just ”Gud.”²

Likväl insisterar evangelisk kristendom på att det är så man måste se det om man vill räkna sig som kristen.

¹ Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine*.

² Don Cupitt, *The Debate About Christ* (London: SCM Press, 1979), vii, 4.

”När juden ville ange något som förutbestämt talade han om det som om det redan ’existerade’ i himlen.”³ Påståenden om ”preexistens” i Nya testamentet har alltså att göra med förutseende och förutbestämmelse. Det var grekerna som missförstod judiska tänkesätt och gjorde Jesus till en kosmisk gestalt som kom ned till jorden från yttre rymden. Men är en sådan Jesus en människa? Är han Israels sanne Messias?

Många hängivna kristna är allmänt bekymrade över de gnostiska och mystiska tendenserna som påverkar kyrkan. Men många är omedvetna om att filosofiska, mystiska föreställningar invaderade kyrkan alltifrån det andra århundradet och framåt via ”kyrkofäderna” som var genomsyrade av hednisk filosofi och lade grunden till de trosbekännelser som nu kallas ”ortodoxa”. Den trinitariska lärans säd planterades i tänkandet hos Justinus Martyren, en av de kristna apologeterna under det andra århundradet som ”fann att i platonismen kom man kristendomen närmast och som kände att med dess anda och principer behövdes ingen förändring för att övergå till den kristna uppenbarelsens större ljus”. ”De krafter som medverkade till att förändra apostolisk lära hämtades från hedendomen ... De tankemönster som hedningarna förde med sig in i kyrkan räcker för att förklara de förvanskningar av apostolisk lära som började i efterapostolisk tid.”⁴

Intelligenta kristna behöver upplysas om dessa förvanskningar, och hur de av många har ”kanoniserats” som Skriften. Urskiljning innebär att man lär sig skilja mellan uppenbarad sanning och hednisk, filosofisk undervisning med utombibliskt ursprung, som likväl påverkade det som nu kallas ”ortodox tro”.

Vi skulle vilja be läsaren att tänka på de katastrofala följder det blir om man inte är uppmärksam på det judiska sättet att tänka som man finner i Bibeln vilken skrevs av judar (med undantag av Lukas). Det är tydligt att om judar inte menar vad vi menar med ”preexistens” riskerar vi att missförstå dem i grundläggande frågor om vem Jesus är. Det är en ofantlig skillnad

³ E. G. Selwyn, *First Epistle of St Peter* (Baker Book House, 1983), s. 124.

⁴ G.T. Purves, D. D. *The Testimony of Justin Martyr to Early Christianity*. New York: Randolph and Co., 1889, s. 167.

mellan att vara förutbestämd eller förutsedd och verkliga preexistent. Grekisk filosofi trodde på en "andra Gud", en icke-mänsklig mellanhand mellan skaparen och världen. Men den sanna Jesus är "människan Messias", den ende medlaren mellan Gud och människa (1 Tim 2:5). "... så har vi bara en Gud, Fadern ... och en Herre, Jesus Kristus [Messias]" (1 Kor 8:6). Notera noggrant Paulus definition av den ende Guden.

Nya testamentet är en alltigenom judisk bok. Dess författare var alla judar förutom troligen Lukas (som är lika judisk som någon av författarna då han visar sin glädje i den frälsning som kommer från judarna [Joh 4:22] och som erbjuds i Jesus för både jude och hedning). Moderna läsare av Bibeln närmar sig de bibliska frågorna fast förankrade i ett grekiskt sätt att se på livet. Detta har de ärvt från kyrkorna och tidiga efterbibliska trosbekännelser som inte låtsats om det faktum att Jesus var en jude som tänkte och undervisade på judiskt sätt.

Det finns en antisemitisk tendens i traditionell kristen trosbekännelse som måste erkännas och överges. Den har dramatiskt påverkat kristen lära. Den har påverkat det sätt på vilket vi definierar personen Jesus, Messias.

Tanken att själen skiljs från kroppen och medvetet överlever oberoende av kroppen är en alltigenom icke-judisk uppfattning (detta är väl konstaterat i det gammaltestamentliga perspektivet – och den nytestamentliga undervisningen om människans natur har sin grund i det gamla). Moderna läsare av Bibeln chockeras av att upptäcka att i Bibeln *dör hela människan* och går in i omedvetenhet ("sömn") och återförs till liv bara genom den framtida uppståndelsen av hela personen. Traditionell kristendom håller fast vid den felaktiga föreställningen att människan har en "odödlig själ" som överlever döden. Många läsare av Bibeln har inte lagt märke till påståendet i *Interpreter's Dictionary of the Bible*: "Ingen biblisk text sanktionerar påståendet att själen skiljs från kroppen i dödsögonblicket."⁵

⁵ Ed. G.A. Buttrick (Nashville: Abandon Press, 1962), Vol. 1, s. 802. Se vidare vår artikel, "Do Souls Go to Heaven?"

Begreppet att Jesus verkligen var vid liv och medveten före sin födelse i Betlehem är också en mycket icke-judisk uppfattning. I hebreiskt tänkande existerar inte människan medvetet innan hon föds. Själars preexistens hör till den grekiska filosofins värld och några kyrkofäder hyllade den åsikten (i synnerhet den filosofiskt och mystiskt sinnade Origenes). Men de hämtade inte denna uppfattning från Bibeln.

Kristen tillväxt har delvis att göra med villigheten att medge att vi har blivit vilseledda, att vi inte har haft tillräcklig information för att fatta goda beslut då det gäller bibelfrågor.

Ett högst viktigt faktum vi behöver känna till innan vi försöker förstå vem Jesus var är detta:

När juden sade att något som var "förutbestämt" tänkte han på det som något som redan "existerade" i en högre livssfär. På det sättet är världens historia förutbestämd därför att den redan *i viss mening* existerar och därför är fastställd. Denna karakteristiskt judiska uppfattning om förutbestämmelsen bör skiljas från den grekiska uppfattningen av preexistens som betonar *tanke på "preexistens" i det gudomliga syftet*.⁶

Vår teolog fortsätter att berätta för oss att detta karakteristiskt judiska sätt att tänka illustreras klart i Petrus första brev. Detta påminner oss genast om att Petrus inte övergav sitt judiska tänkesätt (grundat på den hebreiska Bibeln) sedan han blivit kristen. Petrus brev är adresserat till "de utvalda ... av Gud, Fadern, *förutbestämda*, (prognosis)" (1 Petr: 1:1-2). Petrus trodde att alla kristna var förutbestämda men detta betydde inte att vi alla preexisterade.

Petrus lära om det som hör framtiden till är genomsyrad av samma tanke att alla är förutsedda i Guds stora plan. Gud ser allt utlagt framför

⁶ E. C. Dewick, *Primitive Christian Eschatology, The Hulsean Prize Essay for 1908*, (Cambridge University Press, 1912), s. 253-254, kursiveringen tillagd av författaren.

sig. De som har Andens gåva kommer att dela Guds sätt att se och i tro erkänna att verkligheterna i Guds plan kommer att bli verklighet på jorden i framtiden. Enligt Petrus var Messias själv *förutbestämd, inte bara hans död för våra synder utan personen Messias själv*. (1 Petr 1:20). Petrus använder samma ord för att beskriva Sonens ”existens” i Guds plan som han gjorde för att beskriva ”existensen” av den kristna församlingen (v 2).

Även om man hade kunskap om Messias på förhand (liksom Jeremia var känd före sin födelse, Jer 1:5), uppenbarades han till verklig existens vid sin födelse (Luk 1:35). Detta är ett typiskt judiskt sätt att förstå Guds avsikt med människosläktet. Han utför sin plan i rätt tid.

Det slags ”preexistens” som Petrus tänker på är den som passar in i judisk kultur, inte den som är anpassad till grekisk tradition i senare efterbiblisk kristendom.

Vi har inte rätt att säga att Petrus var insatt i uppfattningen om Kristi preexistens med Fadern före inkarnationen [därför har vi inte rätt att påstå att Petrus trodde på treenighetsläran!] För denna uppfattning ligger inte nödvändigtvis i hans beskrivning av Kristus som ”utsedd redan före världens skapelse”, eftersom också kristna är föremål för Guds förhandskänedom. Allt vi kan säga är att uttrycket *pro kataboles kosmou* [före världens grundläggning] bekräftar vikten av Kristi tjänst och dess kosmiska räckvidd ... Petrus har inte utvidgat sin tro på Kristi gudom till en bekräftelse av hans preexistens: hans kristologi liknar mera den som finns i de första kapitlen av Apostlagärningarna än den som finns hos Johannes och Paulus.”⁷

Petrus som den ledande aposteln (Matt 10:1) skulle varken ha sympatiserat med en anhängare av treenighetsläran eller med en som fördödade Arius (jfr moderna Jehovas Vittnen) syn på Jesus.

⁷ E. G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter*, s. 248, 250. Vi håller inte med om att Petrus uppfattning om Jesus skiljer sig från Johannes och Paulus. Det är högst otroligt att apostlarna hade olika syn på vem Jesus var.

Vi noterar också att för Petrus låg de kristnas framtida frälsning och kungariket som de skulle ärva vid Kristi återkomst ”färdigt och väntade i himlen för att uppenbaras i den sista tiden” (1 Petr 1:5). Den andra ankomsten kommer alltså att vara en ”apokalyps” eller ett avslöjande av vad som nu ”existerar”, men som är dolt för vår syn. Så sades det om Jesus att han var ”förut känd” och väntade på att bli *uppenbarad* då Guds rätta tid är inne (1 Petr 1:20). Varken kungariket eller Jesus existerade i själva verket i förväg. Men de var planerade före världens grundläggning.

Paulus använder samma begrepp och språk om den framtida uppståndelsen och de heligas odödlighet. Han säger att vi redan ”*har* en byggnad från Gud, ett hus som passar för den kommande tidsåldern” (2 Kor 5:1).⁸ Vår framtida uppståndelsekropp ”existerar” redan i Guds tanke och som vi kan tänka på som verklig därför att det är säkert att den ska uppenbaras i framtiden. I den bemärkelsen ”*har*” vi den, även om vi självklart ännu inte har den i egentlig mening. Samma sak gäller skatten vi har i himlen. Den är utlovad för framtiden. Vi kommer att få ett arv som belöning (Kol 3:24) när Kristus kommer med det från himlen till jorden vid sin framtida ankomst.

Förutbestämmelse snarare än verklig preexistens.

Efter att ha fått grepp om detta elementära faktum av judisk (och biblisk) teologi och judiskt sätt att tänka kommer det inte att bli svårt att anpassa vår förståelse för andra avsnitt där vi finner samma princip om ”existens”, följd av verklig manifestation. Därför säger Jesus i Johannes 17:5: ”Fader förhärliga nu mig med den härlighet som *jag hade hos dig* innan världen var till.” På grundval av 2 Kor 5:1 kommer en kristen i framtiden, efter uppståndelsen vid Kristi återkomst, att kunna säga att han nu har fått det som han redan ”hade” undanlagt åt sig i Guds plan. Kristna sägs *ha* skatter

⁸ Detta är den rätta översättningen av *aionios*, dvs. det som tillhör den kommande tidsåldern av riket, inte ”evig”. Detta betyder naturligtvis inte att framtiden är tillfällig. Den tilldelar odödlighet och varar alltså för evigt. Att få denna kropp är ändå den stora händelsen i den kommande tidsåldern som introduceras genom uppståndelsen.

i himlen (Mark 10:21), det vill säga en lön som nu är förvarad hos Gud och avsedd att delas ut i framtiden. Det är bara att säga att de en gång *i framtiden* kommer att ”ärva det rike som stått färdigt åt [dem] från världens begynnelse” (Matt 25:34).

När Jesus säger att han ”hade” den härlighet som han nu ber om (Joh 17:5), ber han bara om den härlighet som han visste var förberedd åt honom av Gud från begynnelsen.⁹ Denna härlighet existerade i Guds plan och i den bemärkelsen ”hade” Jesus den redan. Vi lägger märke till att Jesus inte sade: ”Ge mig tillbaka den härlighet som jag hade när jag levde hos dig före min födelse.” Detta begrepp skulle ha varit fullständigt främmande för judendomen. Det är helt onödigt och faktiskt fel att läsa in hedniska föreställningar i Skriften när vi kan förstå dess texter som de står i sin judiska miljö. Bevisbördan ligger på dessa som tror på en verklig preexistens för att bevisa att texterna *inte kan* förklaras inom sin egen judiska kontext. Man bör också komma ihåg att i den hebreiska Bibeln som har så mycket att säga om förväntningen på Guds Sons ankomst finns inget som talar om att Messias var Gud själv som skulle komma från en tillvaro i himlen före sin födelse. Tanken att Gud kan födas som en människa är främmande för den judiska kultur i vilken Jesus undervisade. Det hade behövts en revolution för att introducera ett sådant nytt begrepp.

Jesu så kallade ”preexistens” i Johannes syftar på hans ”existens” i Guds plan. Församlingen har plågats genom införandet av ett icke-bibliskt språk. Det finns ett utmärkt ord för ”verklig” preexistens i det grekiska språket (*pro-uparchon*). Det är mycket betecknande att det inte finns någonstans i Skriften med referens till Jesus, men det finns i de grekiska kyrkofädernas texter från det andra århundradet. Dessa grekiska kommentatorer av Skriften lyckades inte förstå de hebreiska tankebegreppen som fanns hos författarna av Nya testamentet.

⁹ Det synoptiska sättet att uttrycka samma begrepp är att tala om kungariket som ”stått färdigt före världens begynnelse” (Matt 25:34).

Den bibliska synen på Jesus före hans födelse har att göra med hans "existens" i *Guds plan och vision*. Preexistens i Bibeln betyder inte vad den betydde i senare trosbekännelser: nämligen att Guds Son verkligen existerade före sin födelse, kom ner till jorden och föddes som människa genom att passera genom sin mors livmoder. Enligt Skriften kommer Jesus från Maria (Matt 1:16), dvs. han blev till i hennes moderliv. Det är märkligt att Justin Martyr, i det andra århundradet började tala om att Jesus kom *genom* eller *via* sin mor.

En judisk och biblisk uppfattning om preexistens är högst betecknande för Jesu förståelse av sig själv som Människosonen. Människosonen möter vi i Daniels bok. Han "preexisterade" bara i den meningen att Gud ger oss en vision av *honom* – människan – i sin plan för framtiden. Människosonen är en *människa* – det är vad ordet betyder. Vad Johannes alltså vill få oss att förstå är att den *mänskliga* Messias var i himlen före sin födelse (i Guds plan) och sågs i *Daniels vision om framtiden* (Dan 7; Joh 6:62). Vid sin himmelfärd gick Jesus upp till den position som i förväg hade förberetts åt honom i Guds plan. Det finns inte någon text som säger att Jesus *gick tillbaka* (*upostrepho*) till Gud även om denna föreställning felaktigt har införts i några moderna engelska översättningar för att stödja "ortodox tro". Sådana felöversättningar av grekiskan som "gå till Fadern" liksom "gå tillbaka till Fadern" berättar sin egen historia.¹⁰ Översättningar av Bibeln har förvanskats för att spegla traditionella, efterbibliska föreställningar om vem Jesus är.

Människosonen är inte en ängel. Ingen ängel har någonsin kallats för "Människoson" (= en medlem av det mänskliga släktet – med goda skäl Jesu favorittitel om sig själv). Att kalla Messias en ängel skulle vara att blanda ihop begreppen. Därför redogör bibelforskare med rätta för att uppfattningen om preexistensen för Messias "före hans födelse i Betlehem är okänd inom judendomen". Enligt allt som har förutsagts om Messias i

¹⁰ Se NIV [New International Version] Joh 16:28.

Gamla testamentet har han sitt ursprung i människosläktet. ”Judendomen har aldrig känt till något om en särskild preexistens för Messias innan hans födelse som en människa’ (Dalman, *Words of Jesus*, s. 128-132, 248, 252). En sådan uppfattning kan över huvud taget inte tolereras i judiska kretsar. Judendomen känner inte till något om en [bokstavligt] *preexistent* idealmänniska.”¹¹

Att göra anspråk på ”att vara till före Abraham” (Joh 8:58) betyder inte att man kommer ihåg att man har levt före sin födelse. Det är så grekerna tänker, de som tror på preexistensen av själar. I Nya testamentets hebreiska tankevärld kan man ”existera” som del i Guds plan som var fallet med tabernaklet, templet, omvändelsen och andra större element i den gudomliga avsikten. I den meningen preexisterade också Mose enligt ett citat vi kommer att introducera längre fram. Aposteln Johannes kunde också tala om Kristus” [Lammet] som är slaktat från världens grundläggning” (Upp 13:8). Detta ger oss en enormt värdefull nyckel till hur de nytestamentliga författarna uppfattade ”preexistens”.

Det finns en mångfald exempel i den hebreiska Bibeln där tempus står i förfluten tid men som i själva verket hänvisar till framtida händelser. De står i ”förfluten tid” därför att de beskriver händelser som är fastställda i Guds rådslut och därför med säkerhet kommer att verkställas. Bibelns läsare förbiser detta mycket judiska sätt att tänka när de snabbt drar slutsatsen att då Jesus sade att han ”hade” härlighet hos sin Fader från världens grundläggning (Joh 17:5) menade han att han levde på den tiden. Med en västerländsk referensram är den traditionella uppfattningen otvivelaktigt rimlig. Men kan vi inte hedra Messias genom att försöka förstå hans ord utifrån hans egen hebreiska miljö? Bör inte Bibeln tolkas i sin egen kontext och inte utifrån våra senare trosbekännelser?

¹¹ Charles Gore, *Belief in Christ*, (London: John Murray, 1923, s. 31.

Jesu preexistens okänd hos Matteus, Markus och Lukas.

Det råder en bedövande tystnad om någon verklig preexistens av Kristus i Matteus, Markus Lukas, Apostlagärningarna och Petrus liksom i hela det Gamla testamentet. Det är inte bara det att de inte ger någon antydning om en pre-mänsklig Guds Son. De motsäger också den uppfattningen genom att tala om Jesu *ursprung (genesis)* (Matt 1:18) och hans *tillblivelse som Son* (Matt 1:20) *i Marias livmoder*.¹² Lägg märke till att för Arius efterföljare liksom för anhängare av treenighetsläran, som tror att Jesus var skapad av evighet långt före sin konception/tillblivelse i Maria, skulle detta bli en *andra* tillblivelse.¹³ Lukas känner inte till något om en sådan uppfattning. Fördomsfria läsare kommer att se (vilket erkänns av en mängd bibliska experter) att den Jesus som finns i Matteus, Markus, Lukas, Apostlagärningarna och Petrus är en människa med ursprung från sin ”tillblivelse” och födelse på samma sätt som alla andra människor. Han har ingen preexistens. Matteus talar till och med om Jesu ”genesis” i Matteus 1:18.

Det är ett allvarligt svek mot Johannes evangelium att tolka det som om han undervisar om ett annat slags Jesus än Matteus, Markus och Lukas – en som är en ängel eller Gud själv som visar sig som en människa. En sådan icke-mänsklig Messias är främmande inte bara för resten av Nya testamentet

¹² Lägg märke till felöversättningen i våra versioner: Texten syftar inte på konception utan på tillblivelsen genom den helige Ande under Faderns agerande. Det är Faderns handlande som bringar Sonen till existens. Guds Son, Messias är en övernaturligt skapad person, den andre Adam. Lägg också märke till referensen i Apg 13:33 som hänvisar till Guds agerande då han blev till. I vers 34 nämns hans senare uppståndelse. KJV [King James Version] fördunklar denna viktiga nyans.

¹³ Justinus Martyren är kanske den förste kyrkofadern som talar om att Sonen blev till före Genesis (dvs. före skapelsen). Men han ger inget skriftligt stöd för att Sonen existerat före sin födelse. Enligt Bibeln blev Guds Son till som alla mänskliga personer vid tiden för konceptionen i sin mors livmoder. Justinus skiljer sig från Matteus genom att säga att Sonen kom genom Maria. Matteus vidhåller att han kom från Maria. Detta pekar på den förändring i tänkande som ägde rum omkring år 150 v.t., en förändring som kom med fröet till den senare trinitariska formuleringen.

utan också för hela Guds uppenbarelse i det Gamla testamentet i fråga om definitionen av den kommande Messias. I Femte Moseboken 18:15-18 sägs det uttryckligen att Messias skall komma från en familj i Israel. I denna viktiga kristologiska text sägs det uttryckligen att Messias *inte ska vara Gud utan Guds representant född till Israels familj*. Alla judar som såg framåt mot Messias förväntade sig en människa inte en ängel, ännu mindre Gud själv! Även om judarna inte förstod att Messias skulle födas på ett övernaturligt sätt, var till och med denna mirakulösa tillblivelse i själva verket förutsagd (Jes 7:14; Matt 1:23). Men en "pre-mänsklig" Messias finns inte antydd någonstans.

Enligt Jesaja 44:24 var Gud ensam vid den ursprungliga skapelsen. I evangelierna tillskriver Jesus Fadern skapelsen (Mark 10:6; Matt 6:30; Luk 12:28) och han visar inget minne av att ha varit verksam vid skapelsen i Första Moseboken. Om Jesus verkligen hade varit skaparen av himmel och jord, varför har han inget minne av det? Varför säger han så uttryckligt att Gud var skaparen? Svaret är att Jesus arbetade inom den judiska och bibliska ramen och med det bibliska arv han hade fått och som han inte "kommit för att upphäva".

Guds Ande är tillgänglig för troende. Allteftersom vi lär oss att tänka som Gud gör, kommer vi att dela begreppet att "Gud talar om saker som inte existerar *som om [de] vore till*" (Rom 4:17). Det är ett misstag att blanda ihop "existens" i Guds plan med verklig preexistens, och på så sätt skapa en Jesus som inte fullt ut är människa. Den bibliska förväntningens Messias är en människa som blev till på ett övernaturligt sätt. Det verkligt stora för oss ligger i det faktum att han verkligen var en människa. Han blev frestad. Gud däremot kan inte frestas (Jak 1:13).

"Klipp"-aposteln som Jesus utnämnde till att "föra mina får på bete" har gett oss en fantastisk lektion i hur vi ska förstå innebörden av preexistens som det att vara förut känd eller förutbestämd. Det var Petrus bekännelse av Jesus som Messias, som mottogs av Jesu entusiastiska gillande (Matt 16:16-18). Petrus och Johannes förstod att den härlighet som Jesus redan "hade" är samma härlighet som troende efter Jesu tid (och som därför ännu inte var födda när Jesus talade) också "hade fått" (Joh 17:22). Detta innebär

bara att saker som har fastställts i Guds rådslut ”existerar” på ett annat sätt än verklig existens. Vi måste välja om vi ska förstå Nya testamentets språk som västvärldens kristenhet eller som välvilligt inställda till Jesus och hans judiska kultur. En vers i Uppenbarelseboken talar om saker som ”var till” innan de skapades. ”De *var till* och de skapades” (Upp 4:11).¹⁴ De blev till genom Guds ursprungliga plan att skapa dem.

Vår kunskap om det Nya testamentets bakgrund avslöjar att judarna trodde att till och med Mose ”preexisterade” i Guds rådslut men inte i verkligheten som en tänkande varelse:

För detta är vad världens Herre har påbjudit:

Han skapade världen för sitt folks skull, men han gjorde inte sin avsikt med skapelsen känd från början så att nationerna skulle kunna befinnas skyldiga ... Men han planerade och tänkte ut mig [Mose] som från världens begynnelse var utsedd att bli medlaren av förbundet” (Mose testamente 1:13-14).

Om Mose var utsedd i Guds plan låter det begripligt att Messias själv var målet för vilket Gud skapade allting. Allt kan sedan sägas ha blivit skapat för Kristi skull. Av hänsyn till Guds uppenbarade plan och för att hedra den mänskliga Frälsaren bör vi försöka förstå hans identitet i kontexten av hans egen hebreiska bakgrund.

¹⁴ Användningen av verbet ”var” är intressant i ljuset av en alternativ text i Joh 17:5 som talar om ”den härlighet jag *hade* hos dig”. Detta skulle kunna vara ett påstående om en preexisterande härlighet (inte den pre-mänskliga Jesus) som Jesus bad om att han skulle få (Joh 17:5) liksom hans lärjungar (Joh 17:22). (Se Raymond Brown, *The Gospel According to John, Anchor Bible* (New York Doubleday, 1966, s. 743.) Lägg också märke till att Augustinus och många andra kommentatorer inte finner något bevis för en verklig preexistens i Joh 17:5. [Ovanstående resonemang kan vara svårt att förstå vid läsning av våra svenska biblar. Med hjälp av Analytical Literal Translation eller American Standard Version blir det lättare. Övers anm.]

En utmärkt framställning av den judiska förståelsen av "preexistens" ges av den norske teologen Mowinckel i hans berömda studie *He Who Cometh*:

Att säga att uttryck eller uttrycksmedel för Guds vilja med världen, hans frälsande råd och syfte var närvarande i hans tankar eller hans "Ord" från begynnelsen, är ett sätt att framhålla att det inte är slumpartat utan ett naturligt avslöjande av Guds väsen med uttryck som man kan förvänta sig [jfr Johannes: "Ordet var hos Gud och var Gud"]. Denna tillskrivning av preexistens vittnar om religiös betydelse av högsta ordning. Rabbinsk teologi talar om lagen, härligheten vid Guds tron, Israel och andra viktiga trosobjekt, som något som skapats av Gud och som var närvarande hos honom redan före världens skapelse. Samma sak är också sant om Messias. Det sägs att hans namn var närvarande hos Gud i himlen i förväg, att det skapades före världen och att det är evigt.

Men referensen här talar inte om genuin preexistens i strikt och bokstavig betydelse. Detta är tydligt från det faktum att Israel är inkluderat bland dessa preexistenta enheter. Det betyder inte att vare sig nationen Israel eller dess förfäder existerade i himlen för länge sedan utan att samhället Israel, Guds folk, hade funnits från all evighet *i Guds tankar*, som något viktigt för hans syfte ... Detta är sant då det gäller referenserna till Messias preexistens. Det är hans "namn", inte Messias själv som sägs vara närvarande hos Gud före skapelsen. I Pesikta Rabbati 152b sägs att "från början av världens skapelse var kung Messias född för han kom upp *i Guds tanke* innan världen var skapad". Detta innebär att från all evighet *var det Guds vilja att Messias skulle komma till existens* och utföra sin gärning i världen för att uppfylla Guds eviga frälsande syfte.¹⁵

¹⁵ Översättning från norska till engelska av G. W. Anderson (Nashville: Abingdon, 1954), s 334.

Påståendet som introducerats av hedniska, filosofiskt lagda ”kyrkofäder” att Jesus var antingen en andra ”medlem” av Gudomen (som senare blev den ortodoxa ståndpunkten) eller en skapad ängel (som Arius förespråkade och i modern tid Jehovas vittnen) förde fram hela det omtvistade problemet om Kristi natur i förhållande till Gudomen. Jesus som den verkliga Messias liksom hans messianska evangelium om kungariket lades under en slöja. Jesus av Nasaret är vad Ordet (Guds vishet) i Joh 1:1 blev (Joh 1:14).¹⁶ Som människa är han det unika uttrycket för Guds vishet. Det var Guds vishet som existerade från begynnelsen, och denna Vishet blev en person då Jesus blev till. Denna förklaring lämnar intakt den stora kardinalläran att den ende Guden är Fadern och att Jesus är Herren Messias, inte Herren Gud.¹⁷ Det var de tidiga grekiska kyrkofäderna som förvirrade begreppen om judisk/kristen monoteism genom att introducera tanken om en ”numeriskt andra Gud”.¹⁸

Det är i högsta grad betecknande att Paulus ofta talar om det evangelium som hade varit gömt i Guds råd från ”evighet”.¹⁹ Han säger också att Guds Son, av Davids säd ”började existera” från en kvinna (Gal 4:4) och från Davids säd (Rom 1:3). Det är otänkbart att Paulus kunde ha trott på preexistensen av Sonen. Det skulle vara felaktigt att säga att Sonen började existera vid sin födelse om han i själva verket alltid hade existerat. Det är mycket mera rimligt att tro att Paulus höll med Petrus om att Messias hölls

¹⁶ Joh 1:14, Jesus förkroppsligar Guds vishet liksom han också förkroppsligar Guds ”frälsning” (Luk 2:30).

¹⁷ 5 Mos 6:4; Mark 12:29 f.; 1 Kor 8:4-6; 1 Tim 2:5; Joh 17:3, 5:44.

¹⁸ Justin Martyr, *Dialogue* 56, 62, 128, 129. Justinus trodde att Sonen var född före skapelsen i Första Moseboken men inte att han alltid hade varit Sonen. Justinus var därför inte anhängare av treenighetsläran.

¹⁹ Ef 3:9; Kol 1:26; 2 Tim 1:9; Tit 1:2; jfr 1 Petr 1:20; Upp 13:8.

gömd i det gudomliga rådet och sedan uppenbarades då tiden var inne.²⁰ Paulus trodde att ”allt är skapat genom honom och till honom” [Jesus] (Kol 1:16). Han sade inte att de hade skapats ”av honom”.

Slutligen är det högst orimligt att påstå att ”Vishet” i Ordspråksboken (där Visheten sammankopplas med en kvinna) är ett uttryck för att Jesus, Sonen i själva verket preexisterade. Det borde inte vara svårt att inse att ”Vishet” här är en personifikation av en gudomlig egenskap, inte en person. Beviset till detta finns inte bara i alla större bibelkommentarer utan mycket tydligt i själva texten. ”Jag, Visheten, bor tillsammans med Klokheten ...” (Ords 8:12). Om Visheten (en man) verkligen är Guds Son, vem är då Klokheten?

Personifikationer och beskrivningar av något som preexistent är vanligt i den judiska litteraturen. En preexistent icke-mänsklig Messias är främmande för det hebreiska tänkesättet. En Messias som inte är en människa kommer mycket närmare den hedniska föreställningen om själens preexistens och gnostiska ”eoner”. Det var denna tidiga invasion av hedendom som tyvärr började korrumpera tron, precis det som Petrus och Paulus varnade för (2 Petr 2; Apg 20:29-31).

Detta intrång av hedendom fick till resultat en del mycket underliga sätt att uttrycka sig om Jesus. Hans ”pre-mänskliga existens” signalerar det faktum att han i själva verket inte var människa. Han existerade som en ängel innan han föddes. Detta ligger nära föreställningen om ”gudar som kommer ner i människogestalt” (Apg 14:11). En sådan Jesus liknar mer en hednisk frälsarfigur. Det fanns många sådana kosmiska frälsare i den

²⁰ Vi noterar James Dunns rättmätiga protest mot Cranfields kommentar till Rom 1:4. ”Obekymrad om sin användning av anakronismer fortsätter Cranfield att hävda att Paulus ämnade begränsa tillämpningen av ”han som blev skapad” till den *mänskliga naturen* som den Ende (Guds Son, v 3) *antog*.” (*Rom 1-8, Word Biblical Commentary*, Dallas: Word Books 1988, s. 15). Cranfield anstränger sig att rättfärdiga ”den ortodoxa tron” med hjälp av Paulus. Men Paulus var varken ”ortodox” anhängare av treenighetsläran eller en ”oortodox” anhängare till Arius.

grekisk-romerska världen. Men det fanns bara en Messias vars identitet hade getts långt före hans födelse. Han var förut känd (1 Petr 1:20) och skulle träda fram från Israels hus som en israelit av Juda stam (5 Mos 18:15-18; Apg 3:22, 7:37). Denna viktiga text i Femte Moseboken förklarar faktiskt att Guds utlovade representant inte skulle vara Herren Gud utan hans talesman (5 Mos 18: 16-18). Kristna borde tänka efter noga innan de underordnar sig denne Frälsare. Den som tillber en Frälsare som man har felaktiga föreställningar om löper risken att tillbe en annan Frälsare. *Jesu trosbekännelse är den riktiga trosbekännelsen för kristna* (Mark 12:29). Som så många teologer vet är denna trosbekännelse inte en trinitarisk trosbekännelse. Israels och Jesu ende Gud var och är Fadern,²¹ ”den ende Guden” (Joh 5:44) och ”den ende sanne Guden” (Joh 17:3).

Joh 1:1

Kristologi, läran om vem Jesus är, har att göra med frågeställningar om Jesu relation till Israels ende Gud. Det råder inget tvivel om att för de tidiga kristna hade Jesus Guds värde och verklighet. Men detta betyder inte att de trodde att Jesus ”var Gud”. Det har framhållits av somliga att Johannes presenterar Jesus i metafysiska termer som skulle tilltala människor i den grekiska världen som tänkte i termer av abstrakta begrepp, välkända i det hellenistiska tänkandet. ”Ortodox tro” gör anspråk på Johannes som sin brygga till den grekiska metafysikens värld – den metafysik som hjälpte till att gestalta kyrkomötenas Jesus.

Vi föreslår att vi först bör se om Johannes med lätthet kan förstås i termer av hans i andra fall mycket judiska synsätt. Varför skulle vi läsa Johannesevangeliet som om Johannes varit elev hos juden Filon eller studerat

²¹ Joh 17:3; Joh 5:44; 1 tim 2:5; 1 Kor 8:4-6.

hednisk mysteriereligion? Varför skulle man göra anspråk på Johannes som supporter till de dogmatiska slutsatser som mycket senare kyrkomöten kom fram till? Skulle vi inte begripa honom utifrån det Gamla testamentets föreställningsvärld? En ledande teolog säger: ”Det vi vet är att Johannes var genomsyrad av det Gamla testamentets Skrifter. Om vi vill förstå den historiska bakgrunden till Johannes bruk av Logos [ord] så som han själv förstod det, måste vi gå tillbaka till dessa Skrifter.”²²

Det är ett betydande misstag att läsa Joh 1:1 som om det betydde ”I begynnelsen var Guds Son och Sonen var hos Fadern och Sonen var Gud”.²³ Det är inte vad Johannes skrev. Den tyske poeten Goethe brottades med en korrigerig av översättningen: ”I begynnelsen var ordet, tanken, kraften eller handlingen.” Han bestämde sig för ”handling”. Han kommer mycket nära Johannes avsikt. Vad evangelisten ville säga var: ”Guds kreativa tanke har varit verksam från all evighet.”

Som en ledande brittisk teolog skrev:

När Johannes presenterar det eviga Ordet tänkte han inte på en varelse som på något sätt var skild från Gud eller någon ”*Hypostasis*”. Man bör inte läsa *in* senare dogmer om treenighetsläran i Johannes tankar ... i ljuset av en filosofi som inte var hans ... Vi får inte läsa Johannes i ljuset av tre århundradens dogmatiska historia som följde efter evangelistens skrift.²⁴

²² C. J. Wright, *Jesus the Revelation of God*, Bok 3 av *The Mission and Message of Jesus: An Exposition of the Gospels in the Light of Modern Research* (New York: E. P. Dutton and Co., 1938), s. 677.

²³ Jfr den mycket vilseledande parafrazen i Levande Bibeln: ”Innan något hade skapats fanns Guds eviga ord – Kristus. Han har alltid funnits till och är Gud. Han skapade allt som finns, och ingenting finns som inte han har skapat” (Joh 1:1-3).

²⁴ C. J. Wright, ”*Jesus the Revelation of God*”, s. 707.

För att förstå Johannes (och resten av Nya testamentet) måste vi se närmare på Johannes kulturella arv vilket inte var den grekiska filosofins värld där de dogmatiska trosbekännelserna formades omkring trehundra år senare. När Johannes läses i ljuset av sin hebreiska bakgrund ger han inget stöd åt läran om en Jesus som är "Gud Sonen", en evig oskapad person i en treenig gudom:

En författares språk kommer att förvirra oss om vi inte förstår hans sätt att tänka ... Evangelisten Johannes tar en välkänd term *logos*, definierar den inte men utvecklar den enligt sitt eget sätt att se ... Begreppet hörde till Gamla testamentet och är involverat i de hebreiska Skrifternas hela religiösa tro och erfarenhet. Det är den mest passande termen för att uttrycka hans budskap. För en människas "ord" är uttrycket för hennes "tanke"; och hennes tanke är hennes egentliga personlighet. Varje tanke måste uttrycka sig själv, för aktivitet är tankens själva natur ... Därför talar Johannes om "Ordet" som var *hos* Gud och som var *gudomligt* för att uttrycka sin övertygelse om att Gud alltid har varit aktiv och avslöjat sina tankar. På grund av själva sin natur kan Gud inte sitta i himlen och ingenting göra. När Jesus i evangelierna senare säger: "Min Fader verkar ännu i denna stund" säger han detsamma som evangelisten säger i första versen av Johannesprologen.

Johannes språk är inte den filosofiska definitionens språk. Han uttrycker sig konkret och målande. Misslyckandet att förstå Johannes [i hans prolog] har lett många till slutsatsen att han är den "metafysiska [dvs. trinitariska] kristologins Fader" och därför ansvarig för den senare ecklesiastiska förmörkelsen av den etiska och andliga betoningen på Jesus ... Evangelisten tänkte inte i termer av "substans" – något som var så tilltalande för det grekiska tänkandet."²⁵

²⁵ Ibid., s. 707, 711.

I en upplysande artikel i *Bible Review* påpekar J. Harold Ellens att de benämningar som användes vid den tid när Nya testamentet skrevs, som exempelvis Guds Son:

aldrig var avsedda att peka ut gestalterna som de tillämpades på, som gudomliga varelser. De betydde snarare att dessa gestalter var uppfyllda med gudomlig ande eller Logos. Benämningarna syftade på deras funktion och anseende som gudsmän, inte på att de *var Gud*. Den tanken att en människa kunde vara Gud var egentligen en grekisk eller hellenistisk idé. Därför var de tidiga teologiska debatterna från mitten av andra århundradet och framåt till stor del mellan å ena sidan det kristna Antiokia, ett centrum för judisk kristendom, och å andra sidan de kristna i Alexandria som i stor utsträckning *var påverkade av neo-platonisk spekulation*. Mestadels visade sig de judekristnas argument vara att de hade känt Jesus och hans familj och att han var en människa, en stor lärare, en som var fylld med det gudomliga Logos ... men att han inte var gudomlig i ontologisk mening, så som de kristna från Alexandria insisterade på. Meningsutbyttena fortsatte på olika sätt tills de som tog parti för Kyrillos från Alexandria slutligen segrade, och vi fick en i hög grad mytologiserad Jesus av gudomligt ontologiskt väsen. *Kyrillos var till och med beredd att mörda sina biskopsbröder för att få sin vilja fram.*

Vid tiden för konciliet i Nicea år 325 v.t. dominerade det alexandrinska perspektivet av högkristologi, men inte oomtvistat, genom det perspektiv av lågkristologi som de kristna i Antiokia förespråkade. Från Nicea till Calcedon vann det teoretiska och *neo-platoniska perspektivet* utökad mark och blev ortodox kristen dogm år 451 v.t. Vad teologerna vid de stora ekumeniska kyrkomötena menade med sådana titlar som Guds Son *var tyvärr fjärran från vad samma titlar betydde i evangelierna*. Trosbekännelserna uttryckte sig i grekiskt filosofiska termer: evangelierna uttryckte sig i termer av Andra templets judendom ... Biskoparna, som deltog i kyrkomötena

borde ha insett att de ändrat ståndpunkt från hebreisk metafor till grekisk ontologi och *i själva verket förrätt den verkliga Jesus Kristus*.²⁶

Det är inte svårt att förstå att Bibeln överges när grundläggande termer som Guds Son ges ny och obiblisk innebörd. Kyrkomötena, under inflytande av teoretisk neo-platonism, ersatte med filosofins hjälp det Nya testamentets Guds Son med Gud Sonen. När en annorlunda innebörd av en benämning ersätter den ursprungliga skapas en ny tro. Denna nya tro blev ”ortodox tro”. Den insisterade på sina dogmer och drog sig varken för exkommunikation eller för fördömanden (den athanasiska trosbekännelsen). Nicensk dogmatisk ”ortodoxi” lyfte ut Jesus från hans hebreiska miljö och förvanskade Johannes evangelium i ett försök att göra Johannes passande för ”ortodoxins” filosofiska form. Och så har det förblivit fram till i dag.

En revolution är nödvändig för att reparera denna tragiska process. Den kommer när kristna tar personligt ansvar för att komma i kontakt med Bibeln och utforska den med alla de verktyg som vi nu har till vårt förfogande. En nyckel till rätt biblisk förståelse är att erkänna att Bibeln är en samling judiska skrifter och att Jesus var en jude som var djupt förankrad i den hebreiska Bibeln (det Gamla testamentet).

Kristendomens dolda hedendom behöver avslöjas. Ortodoxins historia visar tecken på en anda som är långt ifrån Jesu anda. De som har ifrågasatt ”ortodox tro” har ofta blivit omilt behandlade.²⁷ En kommentator frågar:

Hur kommer det sig att kärlekens religion har varit ansvarig för några av de värsta grymheter och orättfärdigheter som någonsin har vanhedrat mänskligheten? ... Kyrkan har

²⁶ Se ”The Ancient Library of Alexandria” i *Bible Review*, (Febr. 1997) s. 19-29 och vidare kommentarer i ”From Logos to Christ” (”Readers Reply”) *BR*, (juni 1997), 4-7 [författarens kursivering].

²⁷ För exempel på grymhet och ett missriktat religiöst nit, se redogörelsen av Calvins grymma förföljelse och avrättning av den spanske läkaren och teologen som ifrågasatte treenighetsläran, i Marian Hillar, *The Case of Michael Servetus (1511-1553): The Turning Point in the Struggle for freedom of Conscience* (Edwin Mellen Press, 1997).

förföljt mera grymt än någon annan religion ... Våra religiösa trossatser hålls uppe av traditionella stöttepelare och många av oss blir ytterst förargade om stabiliteten av dessa stöttepelare ifrågasätts. De flesta katoliker [och samma sak gäller många protestanter] litar på kyrkans ofelbarhet som de vanligen har accepterat utan närmare undersökning. Att erkänna att denna kyrka har haft fel och att den har sanktionerat avskyvärda brott är nästan omöjligt för dem.²⁸

Monoteism

Varken Paulus eller någon annan av bibelns författare har någonsin sagt att ”det finns en Gud: Fadern, Sonen och den Helige Ande”. Inte i något av de tusentals exempel där Jahve och Gud förekommer [i Bibeln] kan man bevisa att det betyder ”Gud i tre personer”. Den treenige Guden är främmande för Bibeln. Vi behöver noggrant läsa Paulus ord: ”Det finns bara en Gud ... så har vi bara *en Gud, Fadern*” (1 Kor 8:4, 6). Det finns också en Herre Messias, Jesus (1 Kor 8:6) men han är Herren *Kristus* (Luk 2:11; Ps 110:1), *Sonen* till den ende Guden, hans Fader.

De två huvudaktörerna i Bibeln beskrivs i en underbar gudomlig profetia som citeras i det Nya testamentet mer än någon annan vers från den hebreiska Bibeln: nämligen Ps 110:1. Där talar den ende Guden *Jahve* till Davids Herre som tilltalas *adoni* (”min Herre”). *Adoni* i alla dess 195 förekomster betyder aldrig den ende Guden. Det syftar alltid på en människa eller (tillfälligtvis) på en ängel i överordnad ställning, *annan än Gud*. Jesus är Davids Herre som Ps 110:1 talar om. Han var *utnämnd* till Herre och Messias – utnämnd av Gud, hans Fader (Apg 2:34-36).

Av respekt och vördnad för Jesus Messias borde kristna anta hans egen judiska trosbekännelse i Mark 12:29: ”Hör Israel! Herren vår Gud, *Herren är en*.” Gud är *en* Herre. Jesus är en annan Herre. Det innebär *två* Herrar men trosbekännelsen känner bara till en Herre som är Gud (5 Mos 6:4; Mark 12:29). Detta är Jesu trosbekännelse och därför den ursprungliga och autentiska kristna trosbekännelsen. Det är också Paulus trosbekännelse. Må vi alla med glädje ansluta oss till denna trosbekännelse och ställa in oss i ledet tillsammans med historiens Jesus Messias.

²⁸ Dean W. R. Inge, *A Pacifist in Trouble*, (London: Putnam, 1939), s. 180-181.